

Ministerie van Landbouw en Visserij meldt...

Wij hebben gemeend onder de kop 'ministerie van Landbouw en Visserij meldt' regelmatig wat korte berichten zonder commentaar op te nemen van het ministerie van Landbouw en Visserij, Directie Voorlichting en Externe Betrekkingen. Andere tijdschriften volgden ons hierin.

Ofschoon in de berichten nog wel eens meningen worden geuit waar natuur- en dierenbeschermers zich niet of moeilijk kunnen verenigen hebben wij toch gemeend de teksten op te moeten nemen om een beter idee te krijgen van de meningen, die op dit ministerie heersen.

Meer aandacht voor verblijfplaatsen vleermuizen (*Chiroptera*)

Verblijfplaatsen voor vleermuizen in ons land zullen in de toekomst meer aandacht moeten krijgen. Het netwerk van winterverblijfplaatsen zal worden uitgebreid door bunkers, ijskelders en fortten voor vleermuizen geschikt te maken. Daarnaast kunnen in de toekomst meer winteraccommodaties voor vleermuizen worden aangebracht in geluidswerende wallen bij snelwegen. Ook zomerverblijfplaatsen zullen veilig gesteld moeten worden. Zo zullen holle bomen zo veel mogelijk moeten worden behouden.

Dit staat onder meer in de notitie 'Vleermuisbescherming, verleden heden en toekomst' van het ministerie van Landbouw en Visserij. De notitie is op 20 april 1988 in Den Haag gepresenteerd door drs. J.B. Pieters, plaatsvervangend directeur-generaal Landelijke Gebieden en Kwaliteitszorg van het ministerie bij de opening van een vleermuizententoonstelling.

Nederland is het eerste land geweest dat de vleermuizen wettelijk heeft beschermd. Reeds in 1880 werden alle inheemse vleermuizen als beschermde soorten aangewezen. Sinds 1973 worden vleermuizen wettelijk beschermd op grond van de Natuurbeschermingswet.

Bescherming in de toekomst

Potentiële winterverblijven, zoals kalksteengroeven en ijskelders, die op dit moment nog niet specifiek voor vleermuizen zijn ingericht kunnen in overleg met eigenaren/beheerders worden aangepast. Daarnaast lijken vleermuizentunnels in geluidswallen bij snelwegen goed als potentiële winterverblijfplaatsen te kunnen fungeren. In de totale aanbesteding van de geluidswallen zijn de kosten voor de aanleg van deze tunnels in verhouding gering. In Midden-Nederland bevinden zich

een aantal forttencomplexen die in principe voor vleermuizen geschikt kunnen worden gemaakt. In overleg met de beherende diensten van Domeinen en Defensie dient voorlopig een winterslaapbevorderend beheer gevoerd te worden.

Bij de restauratie van gebouwen waarin vleermuizenkolonies huizen dienen overleg en coördinatie plaats te vinden met alle betrokkenen. Tevens zullen bij dergelijke restauraties voor vleermuizen onschadelijke houtverduurzamingsmiddelen of heteluchtontsmetting moeten worden toegepast. Voor behoud van boombewonende vleermuizen zullen holle bomen zo veel mogelijk dienen te worden gespaard, zeker in houtopstanden waarvan houtproductie niet het hoofddoel is. In gebieden met onvoldoende holle bomen kan het plaatsen van vleermuiskasten een oplossing bieden. Bij het toepassen van boomchirurgie zal het aspect van vleermuisbescherming meegenomen dienen te worden. Het instellen van boomreservaten voor vleermuizen, zoals op het landgoed Kernhem, gemeente Ede, verdient navolging.

Toekomstig onderzoek

Voor het nemen van gefundeerde beschermingsmaatregelen is voortzetting van fundamenteel en toegepast onderzoek onontbeerlijk. Bij fundamenteel onderzoek dient onder meer gedacht te worden aan het onderzoek naar de leefgewoonten en biotoopgebruik van en door vleermuizen. Het toegepaste vleermuisonderzoek moet in belangrijke mate gericht worden op het zoeken naar voor vleermuizen onschadelijke middelen en methoden voor houtontsmetting en de toepassing van vleermuiskasten als vervangende en/of aanvullende verblijven.

Oorzaken achteruitgang

Slechts een aantal oorzaken voor de achteruitgang van het aantal vleermuizen is bekend. Zo hebben restauratie van kerken en

andere gebouwen een aantal vleermuisverblijven ontoegankelijk gemaakt. Daarnaast is voor een aantal soorten de spouwmuurisolatie in het kader van de energiebesparing een ongunstige ontwikkeling. Hierdoor zijn niet alleen verblijfplaatsen verdwenen, maar wellicht ook gehele kolonies in het isolatiemateriaal ingesloten. De afgelopen vijftig jaar is ruim 50% van de Zuidlimburgse onderaardse kalksteengroeven verdwenen of voor vleermuizen permanent ongeschikt geworden door puinstort, kweken van champignons, recreatie of door ingebruikneming voor militaire doeleinden.

Ook het kappen van holle bomen vormt een bedreiging. Een tekort aan holle bomen kan ertoe leiden, dat vleermuizen in een ongunstige concurrentiepositie geraken te opzichte van vogels. Het vermoeden bestaat, dat veranderingen in het landschap en het gewijzigd gebruik van gronden een aanzienlijke rol spelen bij de achteruitgang van bepaalde vleermuissoorten. Het verdwijnen van natuurlijke landschappen, zoals hooilanden met een min of meer natuurlijke flora en de daarbij behorende insecten, is direct van invloed op het voedselaanbod van de inheemse vleermuizen.

Persbericht no. 80 (20-8-1988).

Advies

Werkgroep Heidebehoud en Heidebeheer

'De heide heeft toekomst'

De luchtverontreiniging in ons land dient voor het voortbestaan van de heide uiteindelijk te worden teruggebracht op het niveau van de 'natuurlijke' achtergrondswaarde. Het voortbestaan van de meeste soorten kan op korte termijn behouden worden bij een vermindering van de neerslag van stikstof van circa 40 kg naar circa 22 kg stikstof per ha per jaar. Ook bij dit niveau, dat hoger ligt dan de achtergrondswaarde van 10 kilo stikstof per ha per jaar, zal de heide nog de nodige aandacht blijven vragen. De kosten van het huidige beheer van de heide, veroorzaakt door luchtverontreiniging, worden geschat op jaarlijks f 6,0 miljoen.

Dit onder meer staat in het advies 'De heide heeft toekomst!' van de Werkgroep Heidebehoud en Heidebeheer. Het advies is opgesteld op verzoek van het ministerie van Landbouw en Visserij. De werkgroep heeft

het advies op 2 september 1988 in Den Haag aan drs. J.B. Pieters, directeur Natuur, Milieu en Faunabeheer van het ministerie van Landbouw en Visserij aangeboden.

Sinds het begin van de vorige eeuw, toen circa 800.000 ha heide aanwezig was, is circa 760.000 ha verdwenen. Momenteel heeft Nederland 42.000 ha heide, waarvan 2.000 ha duinheide, 1.000 ha natte heide, 23.000 ha droge heide, 8.000 ha heide die voor 20-60% met bomen is bedekt en 8.000 ha die voor meer dan 80% is vergrast.

De actuele bedreigingen van de heide zijn isolatie, verbreking van relaties, militair gebruik, waterstandsval, luchtverontreiniging en verwaarlozing. Het perspectief voor de Nederlandse heide wordt voor een groot deel bepaald door de mate van luchtverontreiniging. De totale kosten van het jaarlijkse optimale beheer van de 42.000 ha heide worden door de werkgroep geschat op circa f 13 miljoen.

Aan het directe beheer van de heide wordt op dit moment jaarlijks door het ministerie van Landbouw en Visserij f 6,3 miljoen en door de overige instanties f 4,9 miljoen (in totaal f 11,2 miljoen) uitgegeven.

De werkgroep stelt in haar advies, dat de luchtverontreiniging verantwoordelijk is voor de vergrassing, bebossing en verbraming van de heide. Door de neerslag van stikstofoxiden en ammoniak is de hoeveelheid stikstof die op de heide terecht komt, gestegen van een achtergrondswaarde van minder dan 10 kilo per ha per jaar gestegen tot circa 40 kilo per ha per jaar. Het huidige antiverzuringbeleid kan, volgens de werkgroep, geen directe bijdrage leveren aan het tegengaan van de vergrassing en verbraming van de heide, maar kan het proces slechts afremmen. Bij het huidige niveau van de luchtverontreiniging kan de heide slechts nog in stand gehouden worden onder voorwaarde, dat het beheer geïntensiveerd wordt. Wel zal dit negatieve gevolgen hebben voor het voortbestaan van een aantal zeldzame dier- en plantensoorten. De werkgroep stelt daarom, dat de luchtverontreiniging uiteindelijk dient te worden teruggebracht op het niveau van de 'natuurlijke' achtergrondswaarde van 10 kilo stikstof per ha per jaar. Zij geeft echter wel aan, dat het voortbestaan van de meeste soorten behouden wordt bij een depositie van 22 kg stikstof per ha per jaar.

Voor het optimale heidebeheer begroot de werkgroep rond f 13 miljoen. De extra 2 miljoen zijn nodig voor maatregelen, zoals plaggen om de grasmat te verwijderen en ook voor een duurzamer intensiever beheer voor het gehele heide – areaal. Voor de financiering van extra beheersmaatregelen sluit de werkgroep aan bij eerdere adviezen, die pleiten voor de oprichting van een verzuringsfonds.

In een voorlopige reactie stelde de heer Pieters verheugd te zijn over de goede inventarisatie van de bedreigingen voor het voortbestaan van de Nederlandse heide. Tevens zei hij blij te zijn met de conclusie van de werkgroep, dat het heidebeheer nog wel degelijk toekomst heeft. Met betrekking tot de te nemen maatregelen zijn echter de discussies en besluitvorming nog niet afgesloten. De gegevens van het advies zullen vmeegenomen worden bij de opstelling van het Nationale Natuurbeleidsplan, dat dit najaar zal worden afgerond. Het advies zal ook een belangrijke rol kunnen spelen bij de opstelling van de Eindevaluatie Verzuringbeleid, die volgend jaar aan de Tweede Kamer zal worden aangeboden.

Persbericht no. 182 (2-9-1988)

Orale vaccinatiecampagne tegen rabïes bij Vossen (*Vulpes vulpes*) in Zuid-Limburg

De ministeries van Landbouw en Visserij en van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur hebben in het weekeinde van 17 en 18 september 1988 in Zuid-Limburg een orale vaccinatie-actie tegen hondsdolheid bij Vossen gehouden. De actie is de eerste in een campagne van twee à vijf jaar, die als doel heeft Nederland vrij te maken van hondsdolheid. Daartoe zullen in totaal vier tot zes orale vaccinatie-acties gehouden worden.

Tijdens deze eerste actie zullen 5600 vaccins, verpakt in lokaas, worden verspreid in het gebied ten zuiden van de A76 (Geleen-Duitse grens). De verspreiding zal plaatsvinden door de jagers in het betrokken gebied. De actie vindt plaats in nauw overleg met het Belgische ministerie van landbouw, dat in september start in het gebied, dat grenst aan Zuid-Limburg.

Het lokaas, dat bestaat uit vismeel en vet, bevat een capsule met het vaccin. Op de capsule staat de volgende tekst: VORSICHT Tollwut

Impfstoff RAGE. Het vaccin is onschadelijk voor de mens en voor huisdieren. Om elk risico te voorkomen dient echter elk contact te worden vermeden. Bovendien kan het lokaas na contact de geur van de mens aannemen. De Vos zal het dan laten liggen. Daarnaast is strikte naleving van de reeds bestaande aansluitplicht voor honden van belang, zodat het vaccin bij de Vos terecht komt en niet bij honden.

De Vos is de belangrijkste verspreider van hondsdolheid. De ziekte komt regelmatig voor in Frankrijk, België, de Bondsrepubliek Duitsland, de Duitse Democratische Republiek en Tsjechoslowakije. Sinds het einde van de jaren zeventig heeft de ziekte zich steeds verder verspreid over West-Europa. Nederland bevindt zich op de grens van het verspreidingsgebied. Na eind april van dit jaar is in Zuid-Limburg in negen gevallen hondsdolheid vastgesteld (zes Vossen, één Das, één rund en één kat). Sinds die tijd bestaat in Zuid-Limburg een aansluitplicht voor honden.

Vaccinatiecampagnes als deze worden al enige tijd met succes uitgevoerd in Zwitserland, de Bondsrepubliek Duitsland, Italië, Frankrijk, België en Luxemburg. Tot nu toe zijn in deze landen ruim zes miljoen stuks lokaas uitgelegd.

Na de actie zal worden gecontroleerd of de Vossen het lokaas in voldoende mate hebben opgenomen.

Persbericht no. 185 (5-9-1988).

Kanttekeningen bij de wens tot integratie flora en faunawetgeving

Het kan zinvol zijn de versnipperde Nederlandse wetgeving op het gebied van de flora en fauna te integreren. In het voorontwerp Flora en Faunawet heeft minister ir. G. Braks (Landbouw en Visserij) hiertoe een voorstel gedaan. De Jachtraad onderschrijft zijn wens tot een integratie op dit gebied te komen.

Dit onder meer staat in het advies dat de Jachtraad onlangs aan de bewindsman over het voorontwerp heeft uitgebracht. De Jachtraad is een zogenaamd 'gemengd' adviescollege met afgevaardigden van zowel jacht, landbouw, natuurbescherming en ook aanverwante beleidsterreinen.

De aanvaardbaarheid van integratie zal ech-

ter voor de geledingen van jacht en landbouw van de Jachtraad afhankelijk zijn van de wijze waarop minister Braks tegemoetkomt aan hun essentiële bezwaren tegen het voorontwerp. Zo heeft de landbouw ernstige bezwaren tegen de belemmeringen welke voor de normale bedrijfsuitoefening worden opgeworpen. De jacht en ook de landbouw achten het noodzakelijk dat in de toekomstige wet duidelijk tot uiting komt, dat bij een verstandig omgaan met de natuur een wijs – verstandig – gebruik acceptabel is. De natuurbescherming kan – in het licht van de hedendaagse bedreigingen – instemmen met de strekking van het voorontwerp. Ook voor hen zal de aanvaardbaarheid echter afhankelijk zijn van de wijze, waarop ook aan hun standpunten zal worden tegemoetgekomen. De Jachtraad mist in het voorontwerp van de Flora- en Faunawet stimuleren de maatregelen, die Nederlanders uitnodigen zelf een daadwerkelijke bijdrage te leveren aan de gewenste instandhouding van een pluriforme flora en fauna. De Raad denkt hierbij aan visserij, bosbouw, landbouw en jacht.

De Raad merkt voorts op, dat de feitelijke invulling van de wet voor een groot deel bij nadere regelingen zal plaatsvinden. In het belang van de rechtszekerheid voor betrokkenen vraagt de Raad om bezinning op het aantal van deze regelingen. Diverse onderwerpen zouden in de wet kunnen worden opgenomen, ook dienen in de wet criteria te worden opgenomen, waaraan de eventuele latere uitwerking toetsbaar is.

De Raad acht het van belang dat de minister in de wet verduidelijkt, hoe de verschillende belangen tegenover elkaar zullen worden afgewogen.

In het advies wordt verder onder andere aandacht besteed aan de leefomgevingsbescherming, de advisering, de schaderegelingen en de verhouding met internationale regelingen. Het advies ligt ter inzage in de bibliotheek van het ministerie van Landbouw en Visserij, Bezuidenhoutseweg 73, 's-Gravenhage.

Persbericht nummer 100 van de Jachtraad (17-5-1988).

Duinen langs de kust verdienen betere bescherming

Volgens de Natuurbeschermingsraad kan de nationale en internationale waarde van het

Nederlandse kustduingebied nog vergroot worden, wanneer er een betere bescherming komt en als het beheer meer gericht wordt op natuurontwikkeling.

Dit zegt de Natuurbeschermingsraad in een advies aan de minister van Landbouw en Visserij over het versterken van de natuurfunctie van de duinen.

De raad vindt dat voorzieningen voor intensieve recreatie en militair gebruik in principe niet thuishoren in de duinen. Extensieve recreatie en aangepaste methoden van waterwinning kunnen wel samengaan met de natuurfunctie van de duinen. Het terreinbeheer dient volgens de raad meer gericht te worden op de natuurlijke processen, die zich in het duingebied voordoen als verstuiving, ontwikkeling van primaire duintjes, sluftervorming, ontwikkeling van natuurlijke binnenduimbossen, en dergelijke. Herstel van de dynamiek van het duinmilieu is een belangrijke voorwaarde voor het voortbestaan van het gehele scala aan levensgemeenschappen in de duinen. De raad geeft enige voorbeelden van beheersmaatregelen die de natuurwaarde van de duinen nog kunnen vergroten.

De Natuurbeschermingsraad vindt dat deze zaken in het Nationaal Natuurbeleidsplan aan de orde moeten komen.

Het beheer van de duinen is nu erg versnipperd; er zijn vele eigenaren en beheerders. De raad steunt daarom de initiatieven van Noord- en Zuid-Holland om te komen tot een overleg tussen de beheerders van duingebieden. Dit dient volgens de raad ook elders gestimuleerd te worden. Positief waardeert hij ook het streven om de waterwinning in de duinen te verminderen ten gunste van het herstel van verdroogde duinvalleien.

De raad noemt de Natuurbeschermingswet een geschikt middel om duingebieden te beschermen tegen verdere aantasting en het beheer te richten op natuurontwikkeling. De raad somt een aantal duingebieden op, die in aanmerking komen om bij voorrang onder de wet gebracht te worden. Deze aanpak past in het streven van de minister om bepaalde typen natuurgebieden systematisch aan te wijzen als beschermd en staatsnatuurmonument.

Het advies ligt ter inzage in de bibliotheek van de Natuurbeschermingsraad, Maliebaan 12, Utrecht en in de bibliotheek van het ministerie van Landbouw en Visserij, Bezuidenhoutseweg 73, Den Haag. Het advies wordt franco toegezonden na

betaling van f 7,- op postgiro 1 565 666 van de Natuurbeschermingsraad, Utrecht, onder vermelding van 'advies over het kustduingebied'.

*Persbericht no. 183 (5-9-1988)
van de Natuurbeschermingsraad.*

Nederland in bestuursraad van de Internationale Unie voor Natuurbehoud (IUCN)

Nederland is door de grootste internationale organisatie voor natuurbehoud, de Internationale Union for the Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN) gevraagd toe te treden tot de bestuursraad van de organisatie. Deze raad bepaalt het beleid van de IUCN. De zetel in de bestuursraad zal worden ingenomen door drs. J.B. Pieters, plaatsvervangend Directeur-Generaal Landelijke Gebieden en Kwaliteitszorg van het ministerie van Landbouw en Visserij.

In de IUCN zijn 120 landen uit de gehele wereld vertegenwoordigd; 61 regeringen, waaronder de Nederlandse, alsmede 545 gouvernementele en particuliere natuurbeschermingsorganisaties zijn lid van de IUCN.

Persbericht no. 123 (17-6-1988).

Minister Braks sluit deel Waddenzee af vanwege zeehondenepidemie (Phocidae)

Om de overlevingskansen voor Zeehonden zo optimaal mogelijk te maken heeft minister ir. G. Braks (Landbouw en Visserij) besloten de toegang tot het gedeelte van de Waddenzee tussen Rottum en de Groningse kust te verbieden. De minister maakt hierbij gebruik van de mogelijkheden die de Natuurbeschermingswet hem biedt. In dit zogenoemde Kombergingsgebied leeft 50% van de Nederlandse zeehondenpopulatie. Reeds eerder was besloten de kokkelvisserij in dit gebied dit jaar niet toe te staan.

Het aantal slachtoffers van het hondeziektevirus in de Nederlandse Waddenzee is momenteel bijna tweehonderd Zeehonden. Dat is ongeveer 20% van de zeehondenpopulatie. Het aantal zieke dieren neemt nog steeds toe, terwijl een verdere verspreiding van het virus niet kan worden voorkomen. Het is nog onzeker of er verband bestaat tussen de ernst van de epidemie en factoren in het milieu. De maatregel beoogt versterking van de Zeehon-

den te voorkomen en zo de levensomstandigheden zo optimaal mogelijk te maken.

Een groot deel van het Kombergingsgebied was reeds van 15 mei tot en met 31 augustus gesloten. De termijn is vooralsnog verlengd tot 31 december van dit jaar. Daarnaast is de omvang van het afgesloten gebied vergroot.

Persbericht no. 184 (5-9-1988).

Minister Braks geeft extra steun voor opvang zieke Zeehonden (Phocidae)

Minister ir. G. Braks (Landbouw en Visserij) stelt een bedrag van f 10.000,- beschikbaar om de nodige voorzieningen te kunnen treffen voor de opvang van zieke Zeehonden in het centrum in Pieterburen.

Deze bijdrage komt boven op de jaarlijkse ondersteuning van ruim f 100.000,- in de vorm van tweeëneenhalve arbeidsplaats in het zeehondencentrum te Pieterburen, die het ministerie voor zijn rekening neemt.

Aanleiding voor de extra steun vormde het feit dat er problemen dreigden te ontstaan bij de opslag van dode dieren. Bovendien is er nader onderzoek nodig naar de doodsoorzaak. De bemanning van de in de Waddenzee opererende schepen van de directie Natuur, Milieu en Faunabeheer (NMF) van het ministerie hebben hun handen vol aan het overbrengen van zieke en dode dieren naar het zeehondencentrum in Pieterburen. Inmiddels zijn er 87 slachtoffers gemeld en de schepen van NMF hebben tachtig huilers en zieke Zeehonden aangevoerd.

Het ministerie van Landbouw en Visserij is ernstig verontrust over de zeehondensterfte in de Waddenzee en overige kustwateren. Zij wijst er nogmaals op dat de Zeehonden er het meest bij gebaat zijn, wanneer zij volledig met rust worden gelaten. Wel is het van belang dat zieke en dode exemplaren worden gemeld bij de consulentenschappen van NMF in de provincie.

Persbericht no. 162 (3-8-1988).